

INTERFERENCE VE STUDIU ČEŠTINY JAKO CIZÍHO JAZYKA

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (39) 2018

УДК 81'42:27

Зламанна П. Інтерференція у вивченні чеської як іноземної; 8 стор.; бібліографічних джерел – 6; мова – чеська.

Анотація: предметом статті є мовна інтерференція в російській і чеській мовах. Оскільки обидві мови належать до слов'янської мовної групи, існує думка, що ці мови тісно пов'язані між собою, тому слов'янські народи розуміють один одного без проблем. Але ця думка є помилковою, так як в обох мовах існують однакові або схожі явища, що мають різну функцію або значення. Ці явища проявляються на всіх мовленнєвих рівнях, але найбільше це помітно на рівні лексичному. У цьому випадку йдеться про міжмовну омонімію.

Студент під час освоєння іноземної мови піддається впливу рідної мови і тому допускає в іноземній мові цілий ряд помилок. Така інтерференція рідної мови є дуже неприємним явищем, яке ускладнює освоєння іноземної мови та взаєморозуміння чеха і росіянина, або українця. Проблема впливу інтерференції актуальна вже з початкових етапів вивчення іноземної мови, їй необхідно приділяти підвищену увагу.

У статті визначено теоретичні положення теми, пояснена термінологія, пов'язана з цією проблематикою, охарактеризовані поняття «інтерференція» і «трансфер», їх причини та проблеми, які вони приносять в освоєння чеської мови як іноземної на окремих мовних рівнях. Далі ми згадуємо, яка увага приділяється рідній мові у процесі навчання іноземній, наголошуємо на роботі над помилками, на впливі інтерференції на мовне спілкування.

Ключові слова: інтерференція, позитивний та негативний трансфер, міжмовна омонімія, методика викладання, чеська як іноземна.

Student při osvojování cizího jazyka podléhá působení jazyka mateřského. Velkou pozornost otázce vlivu mateřského jazyka na osvojování a užívání cizího jazyka věnoval už Thorndike a Woodworth (1901). Moderní studium této problematiky bylo zahájeno před druhou světovou válkou a po ní. Nové studium otázek transferu zahájili v Americe C. E. Osgood (1946-53), B. B. Murdock (1957), Henry Ellis (1956) a jiní.¹⁾

Vliv mateřského jazyka na osvojovaný cizí jazyk může být: nulový, kladný, záporný či kombinovaný. Kladný vliv mateřštiny se uplatňuje tam, kde podobnost jazykových prostředků rodného jazyka s obdobnými českými pomáhá k snadnějšímu osvojení nových jevů cizího jazyka. Záporný vliv mateřštiny se projevuje záporným přenosem (negativním transferem), pro který užíváme termín interference.

Interference v osvojování jazyka neboli jazykový transfer bývá v odborné literatuře definován jako přenos prvků jednoho jazyka do jiného. Někteří autoři termíny transfer a interference rozlišují. Interferenci rozumí narušování normy při užívání cizího jazyka, a to buď vlivem jazyka mateřského nebo vlivem jiných jevů daného cizího jazyka.²⁾ Termín transfer je užíván šířeji pro jakékoliv – pozitivní i negativní – ovlivňování mezi jazyky. Náš příspěvek se opírá o toto vymezení pojmu interference.

Důležitým faktorem, který ovlivňuje osvojování cizího jazyka, je vzdálenost výchozího a cílového jazyka. Mluvíci slovanského původu si osvojuje češtinu jako cizí jazyk podstatně rychleji než cizinec původu neslovanského. Ve vyšším stadiu však může příbuznost jazyků působit negativně na osvojování češtiny, tedy vést k negativnímu transferu.

Cílem příspěvku je z hlediska češtiny jako cílového jazyka charakterizovat vybrané gramatické jevy na pozadí východoslovanských jazyků, v nichž mohou cizinci při osvojování češtiny nejčastěji chy-

bovat a které jim působí největší potíže. Interference se týká všech jazykových rovin, od zvukové po stylistickou, lze uvažovat o interferenci i v oblasti jazykové pragmatiky nebo ortografie. Uvedeme několik případů, jak se interference projevuje v jednotlivých rovinách.

Z hlediska grafiky na rozdíl od české abecedy základ ruské a ukrajinské abecedy tvoří cyrilice. Ruská abeceda se skládá z třiatřiceti písmen, písmo je založeno na fonematickém principu. Některé grafémy ruské azbuky se podobají latince, což může vést k záměně písmen v abecedě české (mezi latinkou a ruskou azbukou se shoduje celkem třináct znaků, některé z nich mají stejný význam v obou grafikách, některé se odlišují a mohou působit při osvojování češtiny studentům východoslovanského původu problémy, viz: lat. Y [ypsilon] – azb. Y [u]; lat. H – azb. H [en]; lat. X [iks] – azb. X [chá]; lat. B [bé] – azb. B [vé]; lat. P [pé] – azb. P [er]; lat. C [cé] – azb. C [es]).³⁾

Také některá písmena z ukrajinské azbuky se podobají latince, což může při učení se české abecedě vést k záměně písmen. Pozornost je třeba věnovat i tomu, že některé české grafémy v psané podobě odpovídají psacím písmenům ruským či ukrajinským, ale označují jiné hlásky. Takových grafických shod mezi těmito jazyky a češtinou existuje celá řada (např. p, c, u, y apod.).

Odlišná je i fonetika těchto jazyků. Na rozdíl od češtiny, která má pět samohlásek, je jich v ruštině (а, э, ы, и, о, у) i ukrajinštině (а, е, і, о, и) šest, neexistují zde samohlásky dlouhé ani dvojhlásky (nositelem slabik jsou pouze samohlásky). Délka samohlásek ve východoslovanských jazycích není tedy na rozdíl od češtiny významotvorná, a proto délka samohlásek působí východoslovanským mluvčím problémy v psaném i mluveném projevu.

Pro východoslovanské mluvčí je v češtině typické silné měkčení e po d, t, n na dě, tě, ně, které

někdy směřuje až k výslovnosti [dje, tje, nje]. Měkká výslovnost e se projevuje také při samostatném vyslovování e na počátku slova, které čtou Rusové v češtině jako je (např. ve slovech Eva, Evropa jako [Jeva, Jevropa] atd.).⁴⁾

Ruský i ukrajinský přízvuk je pohyblivý a volný, významotvorný, ve srovnání s českým stálým přízvukem. Učitel by měl proto od začátku studenty upozorňovat, že přízvuk je vždy na první slabice a není tak silný jako ve východoslovanských jazycích. Pro východní Slované je přízvuková slabika spojena nejen s výraznější výslovností, ale i s délkou. Z těchto důvodů mají východoslované snahu zaměřovat přízvuk s délkou samohlásek.

Fakt, že ruština a ukrajinština stejně jako čeština patří mezi jazyky flektivní, vede jak k pozitivnímu transferu při osvojování češtiny jako cizího jazyka, tak k interferenci.

U substantiv se projevuje v gramatické kategorii rodu, pádu a čísla, které mohou být v některých případech v obou jazycích rozdílné. Rod bývá často odlišný např. u internacionalizmů, a to i přesto, že mají téměř shodnou formu. Některá slova v češtině, jako např. problém, program, systém, tramvaj apod., jsou rodu mužského, zatímco v ruštině a ukrajinštině rodu ženského, a naopak (slova jako autorita, banka, model, montáž, tramvaj jsou v českém jazyce feminina, v ruském a ukrajinském patří k maskulinům).⁵⁾

Rozdíly mezi východoslovanskými jazyky a češtinou jsou i v čísle (např. velmi často ruští a ukrajinští mluvčí na základě mateřského jazyka také v češtině i při vykání plurálních tvarů). Některá podstatná jména mají v ruštině i v ukrajinštině pouze tvar singularu (tzv. singularia tantum), ale v češtině mohou vystupovat nejen v singularu, ale i v plurálu (např. эта информация / інформація – ta i ty informace). Naopak jiná substantiva se vyskytují pouze v plurálu, zatímco v češtině jsou tvary čísla jednotného a množného shodné (např. эти переговоры / переговори – to i ta jednání).

Problematickou je i kategorie pádu. Typickým příkladem je pád substantiva počítaného předmětu po základní číslovce dva, tři, čtyři, který je např. v ruštině v genitivu sg., což vede k chybám u rusky mluvících žáků typu два, три, четыре žáка, студента apod. Odlišují se i deklinace cizích slov, resp. slova, jež jsou ve jednom jazyce nesklonná, v druhém nikoliv.

Interference se ve značné míře projevuje také v případě sloves. Problematickým je tvoření minulého času, který se ve východoslovanských jazycích tvoří bez pomocného slovesa, pouze užitím osobního zájmena a přičestí činného (např. v ruštině я читал – četl jsem). Proto východní Slované velmi často vynechávají pomocné sloveso být i v češtině (např. я četл podle ruského я читал), podobně i při tvoření podmíňovacího způsobu – např. ruský kondicionál se tvoří spojením minulého přičestí s částicí бы, která je stejná pro všechny osoby (сделали бы). Redukce tvarů slovesa být (мы бы udělali) je u nich velmi častá. Rozdíly se objevují i ve zvratnosti sloves, kdy

některým českým zvratným slovesům odpovídají ruská verba nezvratná (смотреть – dívat se; прохажет се – гулять) a naopak. Slovesný zápor se vyjadřuje v ruštině i ukrajinštině pomocí záporné částice не, která se na rozdíl od češtiny píše u slovesných tvarů zvlášť (не буду – nebudu).

Také u sloves s obligatorní valencí se setkáváme se silnou interferencí. (např. poděkovat s akuzativem místo s dativem; zeptat se s akuzativem místo s genitivem atd.). Lišit se mohou i vazby sloves se stejným významem, což vede k chybám typu: vidím jich (genitiv místo akuzativu je), rozumět někomu (akuzativ místo dativu), záviset od něčeho (genitiv místo lokálu na něčem) apod.

S interferencí se setkáme i u ostatních ohebných slovních druhů.

Pokud jde o rovinu syntaktickou, čeština, ruština i ukrajinština mají volný slovosled. Ustálenost v pořadí slov a vět v některých případech však může být pro východoslovanské mluvčí problematická (např. ve spojeních typu там je stůl, stůl je там; dále postavení zvratného se/si za první přízvukový člen ve větě, a nikoliv za sloveso, jak jsou zvyklí (завтра встретимся – завтра sejdeme se)). Zájmenný podmět (osobní zájmeno) – jeho užití je východoslovanských jazycích obligatorní, na rozdíl od češtiny kde se využívá jen v případě zdůraznění osoby.

Většina ruských a ukrajinských slov má indoevropský a slovanský základ; část slovní zásoby pochází z období praslovanského a ze společné etapy východoslovanské. Velkým problémem při osvojování slovní zásoby je však mezijazyková homonymie. Homonyma jsou slova mající v obou jazycích stejnou nebo podobnou hláskovou strukturu, ale významově se lišící. Při čtení a poslechu mluvčí tato slova považuje za sémanticky shodná se stejně nebo podobně znějícími českými protějšky, jestliže tomu neodporuje kontext. Homonymie je jednou z hlavních příčin vzájemného nedorozumění (v ruštině např. свежий – čerstvý, tvrdý chléb – черствый хлеб; красный – červený, krásný – красивый apod., v ukrajinštině (např. голка – jehla, holka – дівчина; нагода – příležitost, náhoda – несподіванка apod.).

Odlišný význam slov v ruštině, ukrajinštině a češtině může způsobit v počátečním stadiu osvojování chyby v českém jazyce už jen na základě doslovného překladu. např. slovesa жить – bydlet: живу в Чехии – bydlím v Čechách; slovesa идти – jít: поезд идет – vlak jde, дождь идет – jde déšť a mnoho dalších).⁶⁾

Závěr: na příkladu východoslovanských jazyků jsme se pokusili upozornit na některé jevy ve východoslovanských jazycích, které mohou ovlivnit osvojování češtiny. Typologická příbuznost vede na počátku studia na jedné straně k rychlejšímu pochopení jazykového systému, především jeho morfologické a syntaktické roviny, a ke snazšímu budování jazykové kompetence cizince. Na straně druhé má však osvojování blízkého jazyka i svá lingvodidaktická specifika a problematické momenty. Porozumění psanému či mluvenému projevu je u východních Slovanů většinou

bez potíží; tvorba psaných či mluvených komunikátů může být negativně ovlivněna interferenčními jevy v rovněž lexikální, morfologické, syntaktické, fonetické, ale i grafické. Je žádoucí, aby lektor češtiny jako

cizího jazyka měl základní znalosti o typologické charakteristice mateřského jazyka studenta-cizince, o jeho jazykovém systému, o shodách a odlišnostech jazyka cílového a výchozího.

- 1) Marek, F.: Pozitivní a negativní transfer. Ruský jazyk 1971/72, str. 162.
- 2) Veselý, J.: Problematika vyučování ruštině jako blízkce příbuznému jazyku. SPN 1979, str. 28.
- 3) <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/9671/vyuka-cestiny-z-pohledu-zaku-cizincu-vychodoslovanskeho-puvodu-html/>
- 4) tamtéž;
- 5) tamtéž;
- 6) tamtéž.

Seznam použité literatury:

1. Jelínek, S. a kol.: Metodické problémy vyučování cizím jazykům. Praha, SPN 1976.
2. Veselý, J.: K problematice chyb v ústním projevu. Ruský jazyk 1973/74, str. 207 – 218.
3. Veselý, J.: Problematika vyučování ruštině jako blízkce příbuznému jazyku. Praha, SPN 1979.
4. [https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/9671/vyuka-cestiny-z-pohledu-zaku-cizincu-vychodoslovanskeho-puvodu.html/](https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/9671/vyuka-cestiny-z-pohledu-zaku-cizincu-vychodoslovanskeho-puvodu-html/)
5. Hrdlička, M. Cizí jazyk čeština. Praha: ISV, 2002.
6. Šindelářová, J., Škodová, S.: Čeština jako cílový jazyk 1. a 2. díl – metodika, Praha 2013.

Петра ЗЛАМАНА

ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ ЧЕШСКОМУ КАК ИНОСТРАННОМУ

Аннотация. Предметом статьи является языковая интерференция в русском и чешском языках. Поскольку оба языка принадлежат к славянской языковой группе, бытует мнение, что эти языки тесно связаны между собой, поэтому славянские народы понимают друг друга без больших проблем. Но это мнение является ошибочным, так как в обоих языках существуют одинаковые или похожие явления, имеющие разную функцию или значение. Это явление проявляется на всех языковых уровнях, но больше всего это заметно а уровне лексическом. В этом случае речь идет о межъязыковой омонимии.

Студент при освоении иностранного языка подвергается воздействию родного языка и под его влиянием допускает в иностранном языке целый ряд ошибок. Такая интерференция родного языка является очень неприятным явлением, которое усложняет освоение иностранного языка и взаимопонимание чеха и русского/украинца. Так как проблематика воздействия интерференции актуальна уже с начальных этапов обучения иностранному языку, ей необходимо уделять повышенное внимание.

В статье определены теоретические положения темы, и объяснена терминология, связанная с этой проблематикой, охарактеризованы понятия «интерференция» и «трансфер», их причины и проблемы, которые они приносят в освоение чешского языка как иностранного на отдельных языковых уровнях. Далее мы упоминаем принцип внимания, которое уделяется родному языку в обучении иностранному языку, о работе над ошибками, о влиянии интерференции на языковое общение – о интерференции с точки зрения языкового продукта о причинах ошибок в устном общении

Ключевые слова. Интерференция, позитивный и негативный трансфер, межъязыковая омонимия, методика преподавания, чешский как иностранный.

Petra ZLAMANA

INTERFERENCE IN TEACHING CZECH AS A FOREIGN LANGUAGE

Annotation. The subject of the article is language interference in Russian and Czech languages. Since both languages belong to the Slavic language group, it is believed that these languages are closely interrelated, so the Slavic peoples understand each other without problems. But this idea is false, since in both languages there are identical or similar phenomena that have different functions or values. These phenomena are manifested at all levels of speech, but most of all this is noticeable at the level of lexical. In this case, it is about interlingual homonymy.

Student during the development of a foreign language is exposed to the native language and under its influence allows a number of mistakes in a foreign language. This interference of the native language is a very unpleasant phenomenon, which complicates the development of a foreign language and the understanding of the Czechs and Russians, or Ukrainians. The problem of interference influence is relevant from the initial stages of studying a foreign language, it needs to be given increased attention.

The article defines the theoretical positions of the theme, explains the terminology associated with this problem, describes the concepts of "interference" and "transfer", their causes and problems that they bring in the development of the Czech language as a foreign language at individual language levels. Next, we recall what is the focus of the mother tongue in the foreign language learning process, we emphasize on work on errors, on the impact of interference on linguistic communication

Keywords. Interference, positive and negative transfer, interlingual homonymy, teaching methods, Czech as a foreign language.

Стаття надійшла до редакції 26/03 2018 р.

© Зламана П., 2018

Петра Зламана – доктор філософії, запрошений викладач чеської мови філологічного факультету Ужгородського національного факультету.